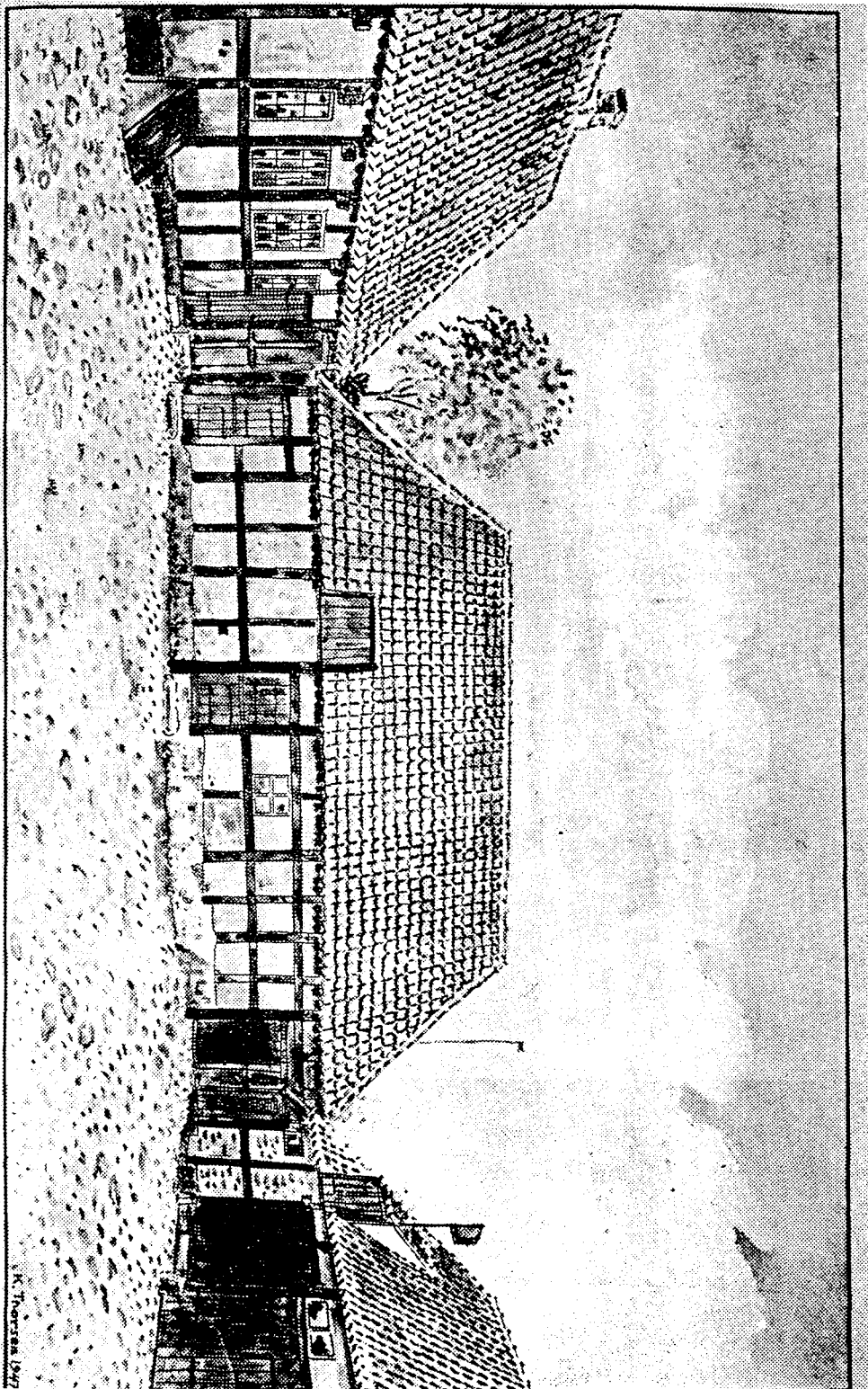

Bornholms Tidendes kronik den 21. april 1961.

**Den kongelige amtmandsgård
i Østergade**

Af Viggo Sonne

Den gamle Amtmandsgaard i Østergade, rekonstrueret i 1916.

Kioskejer VIGGO SONNE, Rønne, har fulgt den gamle amtmandsgårds skæbne i Rønne. Amtmandsgården fandtes, hvor metodistkirken nu ligger i Østergade.

Den nu næsten helt forsvundne gamle Bindingsværksgaard på Rønne Østergade hvor Metodistkirken og den vest for samme liggende Ejendom nu er, må henregnes til de i historisk Henseende mest interessante af Byens gamle Gaarde, idet den i Perioder har været Amtmandsgaard, Kommandantgaard, Provstens Gaard og Byfogdens Gaard, ja en Tid endog været ejet af Hans Majestæt Kongen.

Ogsaa i Byggeteknik er den mærkbar ved sin Karnap på Stuelængen og Ladelængernes uregelmæssige Tommerkonstruktion i Bindingsværket.

Gaardens Historie begynder i 1700ernes første Tider med den ældste kendte Ejer, den ansete Borger:

1. Vilhelm Andersen, Kæmner. Han nævnes første gang 9. April 1714 som Taksationsmand ved Kommunens Salg af Byggegrund (Rønne ældste Kæmnerbog 1710-73).

Han blev gift den 12. April 1715 med Barbra Hermansdatter Bohn. Ved Bryllupsfesten blev der ofret

på de „Fattiges Tallerken“ og beløbet indbetalt til Rønne Hospital.

I Aarene 1718-1721 var Wilhelm Andersen Kæmner og fik den sædvanlige Godtgørelse herfor at være „Skattefri“.

I Skattelisten af Aar 1729 nævnes Wilhelm Andersens Ejendom i Søndre Kvarter Løbe Nr. 32, sat i Gaard og Grund til 1 Daler; for halvanden Td. Land Jord 1 Mark og 2 Skilling. Af Næring og Brug 2 Mark, 14 Skilling - I alt 2 Daler. Beløbet blev fordelt således:

Contribution til Kongen (lig Statsskat 3 Mark 8 Skilling; Bysskat 2 Mark; Præsteskat 2 Mark 8 Skilling.

Ved Skøde af 4. April 1736 solgtes Gaarden til:

2. Niels Madsen West, Amtmand og Kommandant. Denne var en kendt Mand i Bornholms Historie. Han var født på Fyn 1. Januar 1666 Blev Militær ved Rytteriet fra Menig Soldat til højeste Grader. I 1690erne i Udlandet med de kongelige Hjelpeetropper i Irland og Brandenburg, samt i Store nordiske Krig 1709-20 som Oberst for et Rytter Regiment i Norge. Den 18. Marts 1722 udnævntes han til Oberst Kommandant for Bornholm og blev samme Aar tillige Amtmand. Fra 1722 til 1724 boede han til Leje i Storegade, nu Dagbladet „Bornholmerens Hus. I 1736 købte han altså Gaarden i Østergade, siden ejede han endnu en Gaard, nemlig den ved Hovedvagtsplassens Vestside. Den senere Amtmand J. C. Urne, kunne saaledes skrive, at West ejede „tre skønne Gaarde i Rønne“.

Den 11. Oktober 1728 blev Oberst West udnævnt til Generalmajor. Hans Navn er skrevet såvel med som uden h.

Den 13. Februar solgte Haagen Mortensens Enke, Nabo til Wests Gaard i Østergade sit Hus, 5 Stolperum til West, der saaledes udvidede Gaardens Areal. Nævnte Hus lå ud til Slippen.

Kommandant West blev afskediget ifølge Ansøgning i 1739 med 500 Rigsdaler i aarlig Pension. Han døde 25. Marts 1752 og jordedes 9. April i Rønne Kirke.

Efter Kommandør Wests Død overtoges ejendommen af hans Enke:

3. Generalmajorinde Mette Margrethe West, f. Sonne, Datter af Sognepræst i Nexø-Bodilsker Hans Olsen Sonne. Gaarden i Østergade blev lejet ud til den følgende Kommandant, Jørgen Knuse.

Efter Oberst Kruses Død 30. November 1751 (begravet i Rønne K) blev den nye Kommandant, Oberst Johan Gottfred v. Scheppelern, Lejer af Gaarden.

På Thuras Kort over Rønne 1754 betegnes Gaarden „Kommandant-gaarden“, med Have og fire Længer.

En Datter Frøken v. Scheppelern nævnes i 1764 boende i Rønne i Gaarden (nu Statsskolen). Hun havde kgl. Pension, gav 3 Daler 2 Mark i Skat og havde i Kirken Sæde i Landstingsskriverens Bur op til Choret, for hvilket hun aarlig ydede 3 Mark til Kirken.

Fru Generalinde West havde en særlig Stol med 2 Sæder, for hvilke hun betalte aarlig 2 Mark til Kirken. Hun boede selv i den nuværende Amtmandsgaard. Ved Skøde af 19. April 1762 solgte hun Gaarden i Østergade til:

4. Provst, Marcus Ludvig Pedersen Hjorth, født i Rønne 10. November 1724, Søn af Sognepræst Peder Rasmussen og Rebekka Marie Hjorth. Sognepræst Peder Rasmussens (1680-1741) oliemalede Portræt findes i Eje hos Landsretssagfører Wichmann i Nexø.

Provst Marcus Ludvig Pedersen Hjorth, udnævntes den 16. maj 1755 til Rektor og residerende Kapelan i Rønne, blev 19. Sept. 1766 kaldet til Sognepræst i Østermarie. Hans navn står på en af Kirkeklokkerne i Østermarie.

Han boede selv i den købte Gaard. Ved Skøde af 9. August 1763 købte han et Nabohus af Niels Nielsen Marcher og udvidede hermed Ejendommens Grund.

Ved Indførelse af de første Matrikelnumre i Aaret 1761 fik Østergadegaarden Matr. Nr. 73, der var gældende i henved 100 Aar. Provst Hjorth solgte Gaarden ved Skøde af 1. Sept. 1770 til:

5. Rektor og Kapellan Mads Koføed, f. 26. August 1735 på Almegaard i Knudsker. Ved Skøde af 28. Juni 1779 solgte Rektor Koføed Gaarden til:

6. Amtsforvalter Andresens Enke, Generalauditorinde. Ved en almindelig Omvurdering til Brandforsikring i Aaret 1801 er Frue Generalauditorinde Andresens Gaard, Matr. Nr. 73 Østergade Sydside, Søndre Kvarter beskrevet således:

a. Forhus 20 Fag med Port, Egebindingsværk med 3 Qviste og 1 Karnap, murede Tavler og Tægltag, meget forbedret, 3 Skorste-ne. 4 Jern Kakkellovne, 3 Kobber-Kiædler i Muur. 1 Kamin Kiædel. Værelserne indrettet til Stuer, Kamre, Kiøkken og Bryggers-hus a Fag 50 Rdl. - 1.000 Rdl.

b. en Side Længe i Øster 8 Fag, med muurede Vægge og Tægltag, Egebindingsværk, Qvist over 3 Fag, indrettet til Vognremisse, Brændehuus, og Folkestue med 1 Port a Fag 20 Rdl. - 160 Rdl.

c. en Side Længe 9 Fag med Qvist, Egebindingsværk, klinede Vægge, Tægltag indrettet til Ladehuus med Port og Vognremisser a Fag 20 Rdl - 180 Rdl.

d. en Tvær Længde Sønderud, 3 Fag, Fyrrebindingsværk, klinede Vægge, Tægltag, indrettet til Ladehuus 60 Rdl.

e. et Stakit af Fyrre, nyt opsat, 6 Fag, sat for 20 Rdl.

f. 27 Fag Væggereed Østen for Gaarden, Fyrrebindingsværk, klinede Vægge, Tægltag sat for 30 Rigsdaler.

g. 12 Fag Væggereed, Vesten for Gaarden, klinede Vægge, Fyrrebindingsværk, Brædetag, nok ditto 8 Fag Fyrre Plankværk, sat ialt for 10 Rdl, ialt Gaarden 1460 Rigsdaler.

Generalauditorinde Andresen solgte Gaarden ved Skøde af 11. December 1801 til:

7. Amtmand Jacob Mandix, Kammeråd 28. Febr. 1800, Amtmand på Bornholm 13 Maj 1801 til 2. Maj 1804. Ved Skøde af 28. Maj 1802 købte han det Vest for Gaarden

beliggende Hus i Østergade Matr. Nr. 74 af Ellen Hansdatter Byder og lagde Grunden til sin Ejendom, der herved blev endnu mere anselig. I 1812 blev han Etatsraad og i 1822 Konferentsraad. Mandix Betydning lå i hans Virksomhed som Nationaløkonom og han var en frugtbar og grundig Forfatter. På Bornholm virkede han særlig for Sandflugtens Dæmpning. Hans Datter var gift med Digteren Ingemann.

Gaardens Matr. Nr. 73 og 74 solgte Mandix ved Skøde af 25. Nov. 1805 til:

8. Hans Majestæt Kong Kristian den Syvende. Den kgl. Resolution herom af 9. August 1805 lyder:

Den Amtmand Mandix tilhørende Gaard i Rønne maa kjøbes for vor Regning for 1700 Rigsdaler til Amtmandsbolig, og derpå yderligere bekostes indtil 800 Rigsdaler, mod at Summen tilbagebetales med 5 procent i 41 Aar af Amtmændene, som bebo den og som skulle selv vedligeholde den og svare Skatter af den.

Den efterfølgende Amtmand Frederik Thaarup tog altså Bolig i den kgl. Gaard. Thaarup kastede sig over Statistikken og blev en frugtbar Forfatter. 1793 Professor i Statistik. Han var Amtmand paa Bornholm til 1. Februar 1809. I 1807 klager han over den snevre og fugtige Amtmandsbolig i samme Gade som Kirken. Tjenestepigerne må ligge i det usle Kjøkken, alle Bornene og 2 Jomfruer være fælles om et lille Kammer. Tjeneren opholde sig inde i Kontoret o.s.fr.

Thaarup flyttede da også i samme Aar til sin nybyggede Gaard i Storegade, nu Klubbens og Læge Koføds Ejendomme.

I 1808 købte han tilmed Rosman-negaard i Knudsker, hvor han opførte en stor ny Stuelænge. Sine Forpligtelser overfor Kongen eller Statskassen ordnede Thaarup ved af faa Byfoged Viborg til at overtage dem. Thaarup har skrevet to værker om Bornholm 1808 og 1839.

Efter Kong Christian den Syvendes Død 1808 ejedes Gaarden Nr. 73-74 af:

9. Hans Majestæt Kong Frederik den Sjette. I Efteraaret 1809 besluttede denne efter Thaarups Fraflytning, at Gaarden skulde sælges ved Auktion, der afholdtes den 31. Oktober samme Aar, hvor der for højeste Bud 2530 Rigsdaler blev givet Hammerslag og under 20 Feb. 1810 udstedtes Skøde til Køberen:

10. Amtsprovst Johan Jensen, f. Odense 18. December 1756. Præst i Rønne-Knudsker og Provst for Bornholm. Død 20. Dec. 1824. Gaarden blev solgt 1815 til:

11. Købmand og Borgerkaptajn Jens Rømer, f. 1792, Son af Brændevinshandler Anders Jensen Rømer, i Gaarden Nr. 72 Øst for den her beskrevne Gaard og Hustru Martha Larsdatter.

Jens Rømer blev gift 25. Juli 1817 med Agnethe Cathrine Dam, f. 12. April 1796 død 10. April 1857, Datter af Købmand i Rønne Peder Christian Dam i Gaarden Dams Hotel og Hustru Ane Cathrine Møller.

I gamle Dage var der tre Hestemøller paa Bornholm, een paa Hamershus, een i Nexø og een i Rønne. Sidstnævnte blev nedlagt i Midten af 1700 tallet. I 1824 fik Byen igen en Hestemølle, som Købmand Jens Rømer opførte på sin Gaard Øst for de ældre Bygninger. Det vedder herom i Brandforsikringsrotokollen under 30. Sept. 1824:

Af de 30 Fag Væggereed er en del nedrevet, og assureres nu kun de 15 Fag, ialt for 10 Rigsbankdaler. En ny Bygning er opført Østen for Gaarden.

12 Fag Egebindingsværk, murede Vægge, Tægltag indrettet til Hestemølle med 2 Qværne og alt Tilbehør i complet Stand. Hele Ejendommens Forsikring er heretter 3240 Rdl.

Af Kaptajn Jens Rømers Livsvirke skal nævnes, at han i Aaret 1818 som Løjtnant er Medlem af den da stiftede Rønne Klub og Teaterforening ligesom han i 1823 er Aktionær i Teaterbygningen med 2 Aktier Nr. 137 og 138, samt laaner Foreningen 12

Rigsbankdaler til Byggearbejdet. Han var Medlem af Ronne Byraad. I 1857 overtoges Ejendommen Matr. 299 af den ældste Son.

12. Hans Christian Rømer, Adjunkt. Han tog selv Bolig i Ejendommens Stue-længe, men lod efterhaanden Grund og Bygninger udstykke til flere Ejendomme. Den Del af Gaarden, der ses paa det gamle Billede, og hvor Metodistkirken blev opført i 1916 overdrog Rømer i 1866 til:

13. Christian Kofoed, Vognmand og Postkører. Han afgik ved Døden i 1882 ved en Kørselsulykke med Postvognen til Allinge. Gaarden Nr. 104 overtoges derefter af Enken:

14. Petrea Engeline Kofoed, født Sandby. Petrea Kofoed fik tingløst Adkomst til Ejendommen ved Skifteattest af 11. Juli 1882.

I Gadenummer havde Ejendommen Østergade 16. Enkefru Kofoed fortsatte Postkørslen endnu i 1910, hvortil Ejendommen lå bekvemt i hin Tid, da Posthuset var i Østergade Hjørnet af Snorregade. Hun døde i 1915, og Ejendommen overtoges af hendes Børn og Svigerbørn som Arvinger.

15. Caroline Christine Bethca Espersen, f. Kofoed i Ægteskab med Christian Peter Espersen. Karen Cederquist, Janus Nicolaj Kofoed, Sadelmagermester, Østergade 4, Johannes Kofoed, Bertie Kofoed, Mads Kofoed.

Disse Arvinger solgte Gaarden Matr. Nr. 104 ved Skøde af 15. December 1915 til:

16. Den biskoppelige Metodistmenighed i Ronne. Denne lod udarbejde Planer til en Kirke ved arkitekt Ove Funch Espersen, der 5. Juni 1916 lod anmelde til Bygningskommissionen Opførelse af „En Kirkebygning med Sal i Stuen, Præstebolig i Tagetagen, samt Portnerbolig og en mindre Sal i Kælderen“.

Der forlangtes Tilbagerykning af Byggelinien og Dispensation fra Byggelovens paragraf 21, der kræver at kun Halvdelen af en Grund må bebygges. Imidlertid stillede Bygnings- og Sundhedskommissionen forskellige Krav, der foranledigede at Byggetegningerne maatte

te omarbejdes, og Arbejdet først i 1917 kom til Udførelse med Bygmester Johs. Munch (Medlem af Nexø Metodistmenighed) som Entreprenør. Den toges i Brug i Februar 1918.

Foruden den nævnte Ejendom Matr. 104 foretoges endnu i 1872 følgende Udstykning:

Den vestlige Del af Haven tilligemed 1 Fag af Stuehuset frastykkes og fik Matr. Nr. 102.

Den midterste Del af Stuehuset med Karnappen og Resten af Længerne mod Slippen blev Matr. nr. 103 (siden atter udstykket i 103 a, b, c, d.)

Endelig østligst den tidligere Hestemøllens Grund, der fik Matr. Nr. 105.

Ejendommen Matr. Nr. 102 havde Adjunkt Rømer solgt allerede ved Aar 1865 til:

17. Frøkerne M. og C. Curdts, der her lod opføre et efter Datiden fint Beboelseshus med høj Kælder. De var Døtre af Læge i Ronne Johan Clemens Curdts. Den østligste Parcel Matr. Nr. 105 solgte Adjunkt Rømer i April 1868 til:

18 Frøken Marie Brix, Lærerinde. Hun opførte paa Hestemøllens Grund et nyt Firefagshus.

Adjunkt Rømer, der afgik ved Døden 9. August 1879, havde i 1878 solgt Matr. Nr. 103 b til:

19. Lorentz Predbjørn. I 1881 lod han indrette sin Del af Ladehuset mod Slippen til Beboelse. Efter Predbjørns Død ejedes denne Ejendom af Enken Inger Margrethe Predbjørn, f. Nansen. Hun solgte ved Skøde af 16. Juli 1897 Ejendommen til Bygmester Anders Peter Westh, der fik Matr. Nr. 103 d. Inger Margrethe Predbjørns eneste Arving Datteren Louise Marie Predbjørn fik Adkomst til Ejendommen 103 b ved Skifteattest 21. Juni 1904. Hun døde i 1919, hvorefter executor testamenti i Boet, Direktør, Sagfører Thorvald Hansen Lund solgte Ejendommen til den nuværende Ejer Snedkermester Peter Hansinius Møller.

Den vestlige Del af Matr. Nr. 103, betegnet 103 a (med Karnappen) blev solgt til:

20. Hans Peter Hansen, Skibsfører. Han solgte den Ejendommen tilhørende lille Længe mod Slippen (103 c) til Jomfru Vilhelmine Sophie Kofoed.

Ved Skøde af 10. Oktober 1900 solgte Skibsfører H. P. Hansen Ejendommen 103 a til:

21. Fridgur Hallgrímsson, Skibsfører, Detailhandler. Han solgte igen Ejendommen:

22. Fisker Martin Andreas Helm og boede her i 13 Aar og solgte Ejendommen til:

23. Købmand A. William Hammer. I 1930 solgte Købmand Hammer Ejendommen til:

24. Købmand Hans Andreas Federsén. I 1944 er den igen solgt til:

25. Inspektør Axel Nicolajsen. Den østligste Del af den gamle Gaards Areal Matr. Nr. 105 solgte Lærerinde Frøken Marie Brix til:

26. Skipper og Handlende Jørgen Svendsen Riis. Han var født her i Byen og gift med Andrine Cathrine Hansen. Siden ejedes denne Ejendom Matr. Nr. 105 af:

27. Lærer Jacob H. Jensen. I 1942 ejes Ejendommen Nr. 105 af:

28. Carl R. Sørensen, Pensionist. Hermed er den lange af talrige Omskiftelser prægede Amtmandsgaards Historie i Ronne afsluttet.